

bilgi, öğrencisi Ebû Sa'd'ın *el-İsrâf 'alâ gavâmizi'l-hükûmât* adlı eserinde bulunmaktadır. Fıkıh tahsiline Herat Kadısı Ebû Mansûr el-Ezdi'nin yanında başladı ve Nisâbur Kadısı Ebû Ömer el-Bistâmî, Ebû Tâhir ez-Ziyâdî ve Ebû İshak el-İsferâinî gibi bilginlerin derslerine devam ederek öğrenimini tamamladı. Birçok ilim merkezine seyahat etti, değişik ilim adamları ile tanıştı. Herat'a döndükten sonra kadı olarak görev yaptı. Resmî görevi yanı sıra birçok eser kaleme almış ve değerli öğrenciler yetiştirmiştir. *Kitâbü'r-raḥm* adlı eserin yazarı olan oğlu Ebû'l-Hasan el-Abbâdî ile Ebû Sa'd (Saîd) el-Herevî bunların önde gelenlerindendir. Şevval 458'de (Eylül 1606) Herat'ta öldü.

Abbâdî dikkatli bir âlim, yazdığı eserlerle Şâfiî fıkhnın tedvinine ve klasik üslûp kazanmasına emeği geçmiş büyük bir hukukçu idi. Nevevî'nin *ashâbü'l-vücûd** tabakasındaki müctehidlerden saydığı Abbâdî'nin, kapalı ifade ve nâdir kullanılan kelimelere karşı özel bir merakı vardı. Bu yüzden üslûbu çetrefildir. Ebû Sa'd, bu özelliğin ona hocası Ebû İshak'tan geçtiğini kaydeder.

Şâfiî fıkhnı dair yazdığı *Edebü'l-kazâ**, *el-Mebsût*, *el-Hâdî ilâ mezhebi'l-ulemâ**, *Kitâbü'r-Redd 'ale'l-Kâdî es-Sem'ânî*, *Kitâbü'l-Miyâh*, *Kitâbü'l-Et'ime*; *Kitâbü'z-Ziyâdât*, *Ziyâdâtü'z-Ziyâdât* ve *Tabakâtü'l-fukahâ*'i's-Şâfi'iyye başta gelen eserleri arasındadır. *Edebü'l-kazâ**, talebesi Ebû Sa'd tarafından *el-İsrâf 'alâ gavâmizi'l-hükûmât* adıyla şerhedilmiştir. *Tabakâtü'l-fukahâ*'i's-Şâfi'iyye ise G. Vitestam tarafından yayımlanmıştır (Leiden 1964).

BİBLİYOGRAFYA:

Ebû Sa'd el-Herevî, *el-İsrâf*, Süleymaniye Ktp., Yeni Cami, nr. 359; Sem'ânî, *el-Ensâb* (nşr. Muhammed Avvâme), Dimaşk 1976 → Beyrut 1396/1976, VIII, 336; Nevevî, *Tehzibü'l-esmâ**, Beyrut, ts. (Dâru'l-Kütübü'l-ilmîyye), I/2, s. 249; İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1398/1978, IV, 214; Zehebî, *A'lâ-mün-nûbelâ**, XVIII, 180; Sübkî, *Tabakâtü's-Şâfi'iyye* (nşr. Mahmud Muhammed et-Tanâhî v. dğr.), Kahire 1383-96/1964-76, IV, 104-105; G. Vitestam, *Tabakâtü'l-fukahâ*'i's-Şâfi'iyye [Abbâdî], Leiden 1964, Mukaddime, s. 5-9; Brockelmann, *GAL*, I, 484; *Suppl.*, I, 669; Ziriklî, *el-A'lâm*, Kahire 1373-78/1954-59, VI, 206; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, Dimaşk 1376-80/1957-61 → Beyrut, ts. (Dâru lhyâi't-türâsî'l-Arabî), IX, 10; M. Th. Houtsma, "Abbâdî", *IA*, I, 8; J. Schacht, "al-'Abbâdî", *El*² (İng.), I, 5.

ALİ BARDAKLI

ABBÂDÎ, Ebû Mansûr

(أبو منصور العبادي)

Kutbüddin Emîr Ebû Mansûr
el-Muzaffer b. Ebî'l-Hüseyn
Erdeşir el-Abbâdî (ö. 547/1152)
İranlı mutasavvıf, vâiz ve hatip.

491'de (1098) Sincâbâd'da doğdu. Babası, Gazzâlî'nin de vaazlarını takip ettiği, Emîr Abbâdî adıyla tanınan meşhur vâiz Ebû'l-Hüseyn Erdeşir b. Mansûr'dur (ö. 1103). Merv'de şöhrete kavuştuğu için "Vâiz-i Mervezi" diye meşhur olan Abbâdî ilk tahsilini Merv'de yaptı. Tanınmış muhaddislerden hadis dersi aldı ve daha sonra hadis rivayet etti. Genellikle güvenilir bir hadis râvisi olarak kabul edilir. Fakat Abbâdî daha ziyade baba mesleği olan vâizlikle ün yaptı. Vaazlarında halkı coşturduğu için kendisine "Sultân-ı sühan", "Hâce-i ma'nâ", "Allâme-i rûzgâr" gibi unvanlar verildi. Mevlânâ Celâleddin, Şems-i Tebrizî'yi övmek için Abbâdî gibi bir ifade kudretine sahip olmayı arzuladığına göre (*Divân-ı Kebîr*, V, 188), Abbâdî'nin bu sahadaki şöhretinin daha sonraki asırlarda da devam ettiği anlaşılmaktadır.

Abbâdî Merv'de şöhrete kavuştuktan sonra Sultan Sencer'in elçisi olarak Bağdat'a gitti. Halife Muktefi-Liemrillâh'ın güvenini kazandı. Üç yıl kadar kaldığı Bağdat'ta vaazlar vererek halktan büyük ilgi gördü. Halifenin elçisi olarak Merv'e, oradan da tekrar Bağdat'a döndü. Elçilik göreviyle gittiği Hûzistan'da 2 Rebiülevvel 547'de (7 Haziran 1152) Asker Mükrem'de vefat etti. Cenazesi Bağdat'a getirilerek Cüneyd-i Bağdâdî'nin bulunduğu Şunîziyye Mezarlığı hazîresinde toprağa verildi.

Devrinde vâizliğin (müzekkirlilik) çok rağbette olması, onun küçük yaştan itibaren bu mesleğe ilgi duymasına sebep oldu. Serbest düşünmeyi ve fikirlerini rahat bir şekilde ifade etmeyi sevmesi onu mutasavvıflara yaklaştırmış, tasavvufî eserleri okuyup bunlardan faydalanmasını sağlamıştı. Eserleri tasavvufî düşünceye olan meylini ve bu konudaki bilgisinin derinliğini açık bir surette göstermekteyse de münasebet kurduğu şeyh veya mutasavvıflar hakkında kaynaklarda herhangi bir kayıt yoktur. Sûfî tabakat kitaplarında kendisine yer verilmemesi, sûfiler nezdinde mutasavvıf sayılmadığını gösterir. Talebesi Ebû Saîd es-Sem'ânî hadis rivayeti hususunda Abbâdî'nin itimada şayan olduğunu, ancak dinen doğru olmayan bazı hu-

suları yapmakta mahzur görmediğini söyler. Nitekim Hamza b. Mekki de Abbâdî'nin namaz konusunda ihmalkâr davrandığını nakleder ki, bütün bunlar onun dinî emirler karşısında pek hassas olmadığını göstermektedir. Din adamlarının halk üzerindeki nüfuzlarının kuvvetle hissedildiği bir dönemde yaşayan Abbâdî, hitabet gücüyle halkın güvenini kazandıktan sonra daha serbest konuşmuş ve daha rahat hareket etmiştir. Onun bu davranışı devlet adamları yanında itibar kazanmasını sağlamışsa da Hanbelîler'in tenkidine uğramaktan kurtulamamıştır. Çünkü o, İslâm tarihinde, herhangi bir ilimde ihtisas sahibi olmadan yalnız hitabet gücüyle büyük şöhret kazanan şahsiyetlerden biridir.

Eserleri. 1. *Şüfînâme (et-Taşfiye fi ahvâli'l-mutasavvife)*. Dört bölümden meydana gelen bu eserin birinci bölümünde tasavvuf ve tarikat konuları ele alınır. İkinci bölümde sülûk ehli mübtediler, evâsıt, müntehiler olarak üçe ayrılır ve her birinin yapması gereken işler anlatılır. Üçüncü bölümde tasavvufî haller zâhir ve bâtın olmak üzere ikiye ayrılır ve bu haller teker teker incelenir. Dördüncü bölümde tasavvufî istilâhlar ve sûfilerin âdâb ve erkânı üzerinde durulur. Abbâdî eserini sade bir dille yazmış, maksadını daha iyi anlatmak için sık sık müşahhas örnekler vermiş ve basit benzetmeler yapmıştır. Ona göre ümmet için nebî, talebe için hoca, cemaat için imam, hasta için doktor ne ise mürid için de şeyh odur. Abbâdî bu eserinde şeriatların birliği (vahdetü's-şerâi') meselesi üzerinde de durur ve bütün nebîlerin esas itibarıyla aynı şeyleri tâlim ve tebliğ ettiklerini ısrarla belirtir. *Şüfînâme*, Gulâm Hüseyin Yûsufî tarafından neşredilmiştir (Tahran 1347 hş.). 2. *Menâkıbu's-şüfiyye*. Sûfilerden ve tasavvuf terimlerinden bahseder. Girişten sonra bir bab ve her biri ikişer bölüm (asl) ihtiva eden iki ana bölümden (rûkn) meydana gelir. Eser, Necîb Mâyîl-i Herevî tarafından neşredilmiştir (Tahran 1983). 3. *Risâle fi ibâhati şurbi'l-ḥamr*. Şarap içmenin mubah olduğunu iddia eden bu risâlenin müellif nüshasını gördüğünü bildiren Sem'ânî, onun bu sözleri başkalarından naklettiğini söyleyerek onu savunmaktadır. Adı geçen yazar, bu eser hakkında, "Abbâdî'nin böyle bir risâle yazmış olacağını sanmıyorum; olsa olsa hükmü ihtilâflı olan nebîz'den bahsetmiş olabilir" diyen İbn Hacer'in görüşü-

ne katılmaktadır. 4. *Merâsimü'd-dîn fi mevâsimi'l-yakîn*. Hz. Ali ve Ehl-i beyt'in fazileti hakkındadır. 5. *Mi'râcnâme*. 6. *el-Vesîle ilâ ma'rifeti'l-fazile*. Son üç eser ve yazmaları hakkında Gulâm Hüseyin Yüsofi, *Şüfnâme*'nin önsözünde geniş bilgi vermektedir. Abbâdî *Şüfnâme*'sinde *Kitâbü'l-ʿunşur* adlı başka bir eserinden söz ederse de bu eser günümüze kadar gelmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sem'ânî, *el-Ensâb* (nşr. Muhammed Avvâme), Dimaşk 1976 → Beyrut 1396/1976, VIII, 337-338; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam* (nşr. F. Krenkow), Haydarâbâd 1357-59/1938-40, X, 150; Râvendî, *Râhatü's-şudur* (nşr. Muhammed İkbâl), London 1921, s. 209; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 → Beyrut 1399/1979, XI, 157; a.mlf., *el-Lübâb*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdir), II, 309-310; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâ't-türâsi'l-Arabî), III, 264; IV, 75; Sübkî, *Tabakâtü's-Sâfiyye* (nşr. Mahmud Muhammed et-Tanâhî v. dğr.), Kahire 1383-96/1964-76, VII, 299; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Kahire 1351-58/1932-39 → Beyrut 1401/1981, XII, 230; Muhammed Ali-yi Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, Tahran 1328-33 hş., III, 56; Mevlânâ, *Dîvân-ı Kebîr* (trc. Abdülbâki Gölpinarlı), İstanbul 1960, V, 188; M. Th. Houtsma, "Abbâdî", *İA*, I, 8.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

ABBÂDÎ, İbn Kâsım

(ابن قاسم العبّادى)

Şihâbüddîn Ahmed b. Kâsım es-Sebbâğ el-Abbâdî el-Mısırlî (ö. 994/1586)

Daha çok Şâfiî fıkhi ve Arap gramerine dair eserlere yazdığı şerhlerle tanınan âlim.

Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Mısır'da yetişti. Nâsirüddin Muhammed el-Lakânî, Şehâbeddin el-Burullusî ve Kutbüddin İsâ es-Safevî gibi devrin önde gelen âlimlerinden ilim tahsil etti. Başta Muhammed b. Dâvûd el-Makdisî olmak üzere birçok öğrenci yetiştirdi. 1586 yılında hac dönüşü Medine'de (bazı kaynaklara göre Mekke'de) vefat etti.

Çağdaşları arasında, devrinin geleneğine uygun olarak, eser telif etmekten ziyade önemli eserlere şerh ve hâşiyeler yazmakla tanınan Abbâdî'nin eserlerinin başlıcaları şunlardır: 1. *el-Âyâtü'l-beyyinat* Tâceddin es-Sübkî'nin fıkıh usulüne dair *Cem'u'l-cevâmi'* adlı eserine Celâleddin el-Mahallî'nin yaptığı şerhin hâşyesidir. Kenarında Mahallî'nin şerhiyle birlikte dört cilt halinde basılmıştır (Bulak 1289). 2. *Hâşiyе ʿalâ*

Şerhi'l-Varakât. Cüveynî'nin fıkıh usulüne dair *el-Varakât* adlı eserinin Celâleddin el-Mahallî tarafından yapılan şerhinin hâşyesidir. Karâfî'nin *Şerhu Tenkîhi'l-fuşûl fi ihtisâri'l-Maḥşûl* adlı eserinin kenarında nesredildi (Kahire 1307). 3. *Hâşiyе ʿalâ Şerhi'l-Muhtâc*. Nevevî'nin Şâfiî fıkına dair *el-Minhâc* adlı eserine İbn Hacer el-Heytemî tarafından *Tuḥfetü'l-Muhtâc* adıyla yapılan şerhin hâşyesidir olup aynı şerhe Abdülhamîd eş-Şirvânî'nin yazdığı hâşiyeye ile birlikte basılmıştır (I-IV, Kahire 1282; I-VIII, Kahire 1305). 4. *Hâşiyetü'l-Gureri'l-behiyye*. Zekerîyyâ el-Ensârî'nin, İbnü'l-Verdî'ye ait *el-Behcetü'l-Verdiyye* (Kazvî'nin *el-Hâvi's-şagîr* adlı Şâfiî fıkına dair eserinin 5000 beyitlik manzum şekli) adlı eserine yaptığı şerhin hâşyesidir. Abdurrahman eş-Şirbînî'nin aynı şerhe yazdığı hâşiyeye ile birlikte basılmıştır (I-V, Kahire 1315).

Abbâdî'nin bu basılı eserlerinden başka, Ebû Şücâ'ın *Gâyetü'l-ihtisâr* adlı fıkıh kitabına *Fethu'l-Gaffâr* adıyla yazdığı bir şerhi ve *Kâfiyye*, *Elfiyye*, *Telhîs*, *ʿİzzî ve Kaṭrûn-nedâ* gibi Arapça gramer kitaplarına şerh ve hâşiyeleri vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâʿire* (nşr. Cebrâil S. Cebbûr), Beyrut 1979, III, 124; *Keşfü'z-zunûn*, I, 152, 476, 596; II, 1139, 1373, 2006; İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, Kahire 1350-51, VIII, 434; *İzâhu'l-meknûn*, I, 423; II, 136, 448; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, Kahire 1373-78/1954-59, I, 189; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, Dimaşk 1376-80/1957-61, II, 48-49; Serkis, *Mu'cem*, I, 208, 283, 486, 1121; II, 1502; Brockelmann, *GAL*, II, 417-418; *Suppl.*, I, 677, 679, 681; II, 105, 441.

ALİ BARDAKOĞLU

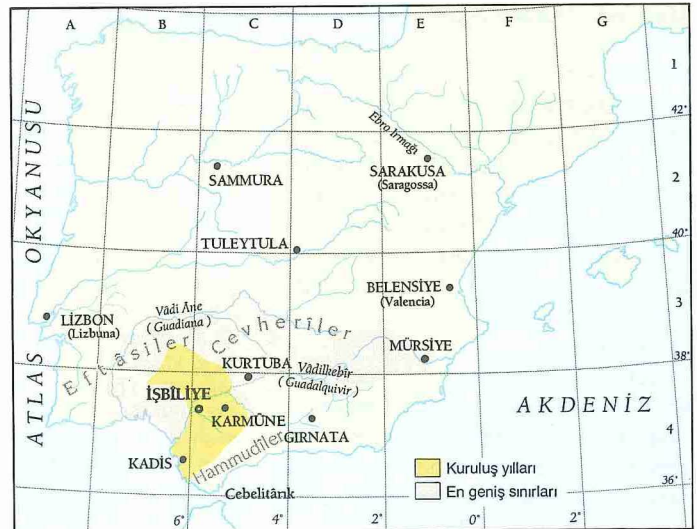
ABBÂDİLER

(بنو عبّاد)

İşbiliye merkez olmak üzere Güneybatı Endülüs'te hüküm süren bir Arap hânedanı (1023-1091).

İşbiliye Kadısı Ebü'l-Kâsım Muhammed b. Abbâd, Endülüs Emevî hilâfeti'nin son yıllarında mülûk'ut-tavâifin ortaya çıktığı sırada Abbâdîler'in istiklâlini ilân etti (1023). Hânedanın kurucusu Muhammed b. Abbâd'ın Hîre'deki Lahmî kralları soyundan gelen ataları, Endülüs'ün fethinden hemen sonra Hıms'tan İşbiliye'ye göç ederek orada yerleşmişlerdi. Muhammed b. Abbâd başlangıçta Malaga'daki Hammûdîler'in hâkimiyetini kabul ettiyse de bu durum fazla devam etmedi. Bu devirde Abbâdîler'in en tehlikeli rakipleri Kurtuba'daki Cehverîler idi. Devri hakkında fazla bilgi bulunmayan Muhammed b. Abbâd 1042 yılında öldü.

Muhammed b. Abbâd'ın oğlu Ebû Amr Abbâd b. Muhammed, Araplar'ın lideri sıfatıyla Endülüs'teki Berberîler'e karşı harekete geçti. İlk iş olarak Karmüne'deki (Carmona) Muhammed b. Abdullah el-Birzâlî ve oğlu İshak ile mücadeleye girişti. Daha sonra ülkesini batıya doğru genişletmek için askerî harekâta başladı. Onun bu başarıları Batalyevs (Badajoz), Cezîretülhadrâ (Algeciras), Gırnata ve Malaga hâkimlerini birleşmeye sevketti. Bir süre sonra Batalyevs'teki Eftasîler ile Abbâdîler arasında başlayan mücadeleler 1051 yılına kadar devam etti. Abbâd o yıllarda komşularıyla savaşmaktan da geri kalmı-

Abbâdîler